

PISA – o'quvchilarni ta'limiy
yutuqlarini baholash xalqaro
dasturi

PIRLS – matnni o'qish
va tushunish darajasini
aniqlovchi xalqaro tadqiqot

TIMSS – maktabda
matematika va aniq fan-
lar sifatini tadqiq qiluvchi
xalqaro monitoring

ICILS - kompyuter va axborot
savodxonligi bo'yicha xalqaro
tadqiqot

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUSTA'LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVYERSITYETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH
TA'LIM FAKULTETI
BOSHLANG'ICH TA'LIM NAZARIYASI
KAFEDRASI**

**BOSHLANG'ICH SINIF
O'QUVCHILARI BILIMINI
BAHOLASHDA XALQARO
TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH:
MUAMMO VA YECHIMLAR**

**Vazirlik miqiyosidagi
ilmiy-amaliy
anjuman materiallari
2020 yil 14 mart**

Buxoro – 2020

Konferensiyaning tashkiliy va dasturiy qo'mitasi:

1. Dasturiy qo'mita

1. O.X.Xamidov – universitet rektori, rais.
2. O.S.Qahhorov – ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini.
3. O'.U. Rashidov – moliya va iqtisod ishlari bo'yicha prorektor, a'zo.
4. Q.R.To'qsonov – maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, a'zo.
5. N.G.Dilova – Buxoro viloyat XTX QT va MO hududiy markazi direktori, a'zo
6. G.R.Akramova- maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha mas'ul, a'zo
7. M.Yo.Ro'ziyeva – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası mudiri, a'zo.
8. S. G'.Luqmonova – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası o'qituvchisi, kotib.

2. Tashkiliy qo'mita

1. O.S.Qahhorov – ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini.
2. Q.R.To'qsonov – maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, a'zo.
3. G.T. Zaripov – IT, I va IPKTB bo'limi boshlig'i, a'zo.
5. Yu.Yu.Azimov – maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti o'quv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari, a'zo.
6. N.O. Safarova – maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari, a'zo.
7. M.Yo.Ro'ziyeva – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası mudiri, a'zo.
8. B.S.Jamilova – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası dotsenti, a'zo.
9. Sh.M.Istamova – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo.
10. M.B.Fayzullayev – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası dotsenti, a'zo.
11. F.S.Safarov – boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası dotsenti, a'zo
12. H.H.Rahmatov – boshlang'ich ta'lim nazariyasi o'qituvchisi, a'zo.

Taqrizchilar: Sh. Olimov – pedagogika fanlari doktori, professor.

D. Yo'ldosheva – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent.

Pedagogika fanlari doktori, professor M. H. Mahmudovning umumiy tahriri ostida

To'plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma'lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas'uldirlar.

187.	Savurova Muxlisa Utkirovna	Pedagogik-psixologik adabiyotlarda kreativlik tushunchasining yoritilishi	147
188.	Sultanov M.	Boshlang'ich sinf o'qituvchisining metodik tayyorgarligi	149
189.	Акратова С. Р., Содиқова З.	Жамол камолнинг «устоз умар хайём зиёрати» шеъридаги ўзбекча-тожикча сўзларнинг лексик- семантик табиати	150
190.	Артикбаева З. А.	Бошланғич таълим йўналишида иррационал сон тушунчасини ўқитиш	152
191.	Нисанбаева А. Чиналиева А.,	Бошланғич синфларда феъл сўз туркумини интерфаол методлар ёрдамида ўргатиш	154
192.	Тошпулатова Д., Тошпулатова С.	Таълимда педагог кадрлар малакасини ошириш жараёнини интерфаол методлар асосида ташкил этиш	156
193.	Toshpulatova D., Nurbayeva S. A.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mental arifmetikani o'rgatish metodikasini takomillashtirish	157
194.	D.P.Xodiyeva	Texnologiya darslarida qog'ozdan to'qish usullaridan foydalanib turli buyumlar tayyorlash	159
195.	Н.А.Хамедова	Проблемы обучения модуля «элементы математической логики»	161
196.	Hamroyeva D.	O'quvchilarning nutqiy madaniyatini rivojlantirish	162
197.	Asrorova Z. A.	Adabiyot darslarida she'r tahlilida interfaol metodlardan foydalanish konsepsiyasi	164
198.	Каримова С. Ш.	Ўқувчиларни ижодий шахс сифатида ривожланишида креатив ёндашув масаллари	167
199.	Мирзаева С. Р.	Талабалар ўз саломатлигига муносабатининг психологик хусусиятлари	168
200.	Норова Н.Б.	70-80-йиллар ўзбек шеъриятида озошлик мавзусининг талқини	169
201.	З.А.Артикбаева Л.Ш.Комалходжаева	Педагогик техниканинг муҳим хусусиятлари амалда	172
202.	Сайдивалиева З. А	Ўқув жараёнида дидактик ўйинлардан фойдаланишнинг шакл ва усуллари	174
203.	Qo'ldoshev R. Qayimov L Bux. DU Toyirova N.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozuv malakalarini shakllantirish metodlari	175
204.	Saidova R.A. Yarmanova M. D.	Mehr- muhabbat va samimiy rag'bat - bolalarni muvaffaqiyatlar sari yetaklovchi yo'l	177
205.	Дустова Д. С. Ахмедов Д И	О коннотативном характере слов-флоронимов в составе фразеологических единиц русского и узбекского языков	178
206.	Жамилова Б.С. Нуриддинова Ш.С.	Бола қалбининг рангин жилолари	181
207.	Mahmudova S.X., Haydarova A.,	Boshlang'ich sinf o'qish darsliklarida milliy qadriyatlar ifodasi	183
208.	Н.Т.Тошева Н.З.Қодирова	Бошланғич синф ўқувчиларининг билиш фаолиятларини ривожлантиришда ўқув вазиятларининг педагогик аҳамияти	185
209.	F.M.Qosimov M.I.Tursunova	Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikani o'rgatishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish	187
210.	Safarov F S., Istamova N.	Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish darslarida izohli	189

Yaxshi soʻz kishilarni bir-biriga birlashtiradi, yomon soʻz esa doʻstni dushmanga aylantiradi. Shunday ekan, har bir oʻquvchi muomala jarayonida oʻylab gapirishi, yaxshi soʻzlardan foydalanishini oʻqituvchi oʻz oʻquvchilariga tushuntirib boradi.

Odamiylik ham milliy urf-odatlarimizdan biri boʻlib, odamlarga hurmat, ishonch, kamtarlik, toʻgʻrilik, samimiylik kabi xislatlarni oʻzida mujassamlashtiradi. Odamiylik inson shaʼni boʻlib, u buyuk maʼnaviy kuchga ega. Odamiylik bilan odamlar oʻrtasida adolat, insof, imon bilan ish olib boradi.

Sadoqatli boʻlish milliy urf-odatlarimizning eng ulugʻ fazilatlaridan biridir. Chunki sadoqatli boʻlish maʼnaviy-ahloqiy poklanish, nogironlarga, yetimlarga xayr-ehson, yaxshilik demakdir. Bu halol va pok, mehnatkash, mehribon boʻlish va sofdil ishlashdir.

Shuni aytish kerakki, yuqorida biz oʻzbek xalqining milliy urf-odatlaridan hisoblangan salomlashish, muomala, odamiylik, sadoqatli boʻlish kabi boshlangʻich sinf oʻquvchilarida shakllanishi kerak boʻlgan ahloqiy fazilatlar haqida ayrim fikrlarni bildirdik, xolos.

Milliy urf-odatlar boshlangʻich sinf oʻquvchilarining feʼl-atvori, eʼtiqodi va madaniyatini kamol toptirishda asosiy vositalardan biri boʻlib xizmat qiladi. Shuning uchun maktab tarbiya tizimida boshlangʻich sinf oʻquvchilariga urf-odatlarini singdirishda oʻqituvchi oʻz ish faoliyatini maqsadga muvofiq tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Maktabda oʻtkaziladigan tarbiyaviy tadbirlarda milliy urf-odatlar, oʻzbek xalqining tarixiy anʼanalari, ahloq-odob talablaridan foydalanish har bir boshlangʻich sinf oʻqituvchisining kundalik vazifasiga aylanishi bugungi davr talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasi “ Kadrlar Tayyorlash Milliy Dasturi”
2. Oʻzbekiston Respublikasi “Taʼlim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish” Konsepsiyasi
15. Gaffarova T. va boshqalar . Oʻqish kitobi . 1-sinf uchun. T. : 2006-yil
16. Gaffarova T. va boshqalar. 1-sinfda oʻqish darslari . T. : 2003-yil

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ БИЛИШ ФАОЛИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЎҚУВ ВАЗИЯТЛАРИНИНГ ПЕДАГОГИК АҲАМИЯТИ

Н.Т.Тошева БухДУ Бошланғич таълим
назарияси кафедраси доценти

Н.З.Қодирова БухДУ хорижий тиллар
факултети талабаси

Бугунги кунда республикаимизда “Бошланғич таълим концепцияси” ҳамда бошланғич таълим учун ўқув дастурлари ва ўқув-методик мажмуаларда ўқувчиларнинг билиш фаолиятларини ривожлантириш имкониятларини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилган. Бу борада, Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида умумий ўрта таълим сифатини тубдан ошириш, ёш авлоднинг ижодий ва интеллектуал салоҳиятини кўллаб-қувватлаш ва рўёбга чиқариш каби йўналишлар белгиланган бўлиб, бу ўз навбатида мазкур жараёни тадқиқ этиш ва таҳлилий йўналишга эга бўлган дидактик тизим сифатида кўриб чиқишда билиш фаолиятини ривожлантиришга йўналтирилган ўқув вазиятларини туркумлаштириш, бошланғич синф ўқувчиларида билиш фаолиятини ривожлантирувчи ўқув вазиятларини ташкил этиш технологиясини такомиллаштириш каби тадқиқотларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

Даржақат ҳар қандай ўқув вазияти мураккаб дидактик характерга эга. Бу жараёнда биринчи навбатда ўқитувчи ҳамда ўқувчи ўзаро субъект-субъект муносабатлари доирасида ҳаракат қиладилар. Бу муносабат биринчи навбатда ўқувчиларнинг билиш фаолиятларини ривожлантиришга эга бўлиши лозим. Ўқув вазияти тушунчаси остида ўқув ҳамкорлигини ташкил этувчи муносабатлар ва ҳолатлар, ўқитувчи ҳамда ўқувчиларнинг ўзаро муносабатлари мажмуидан иборат бўлиб, бу жараёнда муайян ечимга олиб борадиган хати-ҳаракатлар йиғиндиси тушунилади.

Ўқув вазиятининг асосий элементларини қуйидагилар ташкил қилади:

- Ўқув жараёнининг мақсади;
- Таълимий таъсир кўрсатиш объектлари;
- Таълимий таъсир кўрсатувчи субъектлар;

булар ўз навбатида педагогик вазиятни ҳаракатлантирувчи кучлар ҳисобланади. Уни педагогик вазифалар ва уларнинг ечимларига олиб келади.

Ўқув вазиятлари турли-туман бўлади. У ўқитувчи ҳамда ўқувчилар орасидаги ўзаро алоқа натижаси сифатида намоён бўлади. Бу шунинг англатадики, ўқув вазиятининг вужудга келишида ҳар иккала томон ўз ҳиссасини топади.

Ўқув вазияти ўқув жараёнини таҳлил қилувчи бирлик сифатида намоён бўлиши мумкин. Ўқув вазияти ўзида ўқув фаолияти баҳоси, вазифаларнинг бошдан охиригача ечимини мужассамлаштиради. Ўқув вазиятининг муайян субъекти фаолияти ташқи томондан ўзгариши мумкин. Агар ўқитувчи ўқувчилар олдида янги вазифа қўйса, ёки ички ҳолат билан боғлиқ тарзда фаолият субъекти ўқув вазиятини ўзгартиради. Топшириқларнинг ўзгариши баробарида янги ўқув вазияти ташкил топади. Ўқув вазифалари турлича бўлишига қарамадан, уларни муайян типларга ажратиш мумкин. Ўқув вазиятларини муайян типларга ажратишда асос бўладиган ҳолат ўқув топшириқларининг турлари ва мураккаблик даражасидир. Жумладан:

1. Ҳосил бўлиш даражасига кўра: фаол ва пассив ўқув вазиятлари.

2. Давомийлигига кўра: жадал тарзда амалга ошувчи ва узок муддат давом этадиган ўқув вазиятлари.

3. Ўқув вазияти иштирокчилари: ўқувчилар ва ўқитувчилар.

1. Ўқув вазиятидаги ўзаро алоқадорлик шакллари: ҳамкорлик ўқув вазиятидаги ўзаро алоқанинг шундай турики, бунда бир шахс иккинчисининг ҳолатини пайқай олади ва унга бўлган салбий муносабатларини ўзгартиради. Унинг ҳаракатларини қабул қилиб, қўйилган вазифаларни муваффақиятли ечиш учун уни ривожлантиради. Ҳамкорлик асосида шерикларнинг ўзаро ёрдами бир-бирларининг муваффақиятлари учун ғамхўрлик қилиш кўникмаси намоён бўлади.

2. Ўқув вазиятида қабул қилинган қарорларнинг характери: а) ўқув вазиятлари тезкор қарорлар қабул қилишни талаб этади, бу ўқитувчининг кундалик педагогик фаолияти билан боғлиқдир. Бунга қуйидагиларни мужассамлаштириш мумкин:

- Ўқувчилар бажарадиган муайян ҳаракатларнинг мақсад ва вазифаларини аниқлаш, унинг натижаларини олдиндан тасаввур қила олиш;

- Ўқувчилар шахсининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш;

- Ўқув вазияти мақсадига эришиш учун қулай воситалар, усул ва методларни танлаш қабилар.

Бундай ўқув вазиятларида қабул қилинган қарорлар ихтиёрий, ички туртки туфайли юзага келган, интеллектуал, ҳиссий характерга эга бўлмаслиги керак. Бу ўринда ўқувчиларнинг майллари, ҳаётий тажрибалари, хотиралари, уларнинг моддий борлиқ билан муносабатлари уйғунлашиши лозим. Мазкур принциплар кўп жиҳатдан ўқув вазиятида топшириқларни ечишда ўз ифодасини топиши керак. Бунда:

1. Ҳукм чиқаришга шошилмаслик;

2. Дастлабки фикрлардан қутилиш;

3. Бажарилган ишларни батафсил баён қилиш;

4. Ҳар бир саволни оддий иборалар билан ифодалаш;

5. Топшириқларни ечишда оддийдан мураккабга қараб бориш.

Ўргатувчи характердаги ўқув вазиятлари ўқув материалларини ижодий жиҳатдан мустаҳкам ўзлаштириш ва билимларни эркин тарзда қайта тиклаш имконини беради. Бунда билиш фаолиятини ривожлантириш самараси ўқувчиларда ҳодисаларнинг моҳиятини юқори даражада фарқлай олиш кўникмалари такомиллашганлигида намоён бўлади. Уларнинг ўз синфдошлари фикрларини ўрганиш лаёқатлари, қутилган натижаларни биргаликда таҳлил қила олишлари, ҳодисаларни асослашлари, ўз фаразларини илгари суришлари, ечимларни топишларида акс этади. Шу билан бир қаторда, ўқувчиларда қийинчиликларни қатъият билан бартараф этиш кўникмаси ҳам таркиб топади.